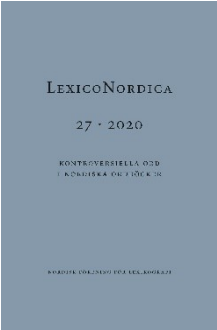

LexicoNordica

Titel:	Kontroversiella ord i nordiska ordböcker	
Forfatter:	Sturla Berg-Olsen & Anna Helga Hannesdóttir	
Kilde:	LexicoNordica 27, 2020, s. 9-13	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© 2020 LexicoNordica och författarna

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Kontroversiella ord i nordiska ordböcker

Sturla Berg-Olsen & Anna Helga Hannesdóttir

Här föreligger nummer 27 av *LexicoNordica*, den tidskrift som årligen ges ut av Nordiska föreningen för lexikografi (NFL). Volymen innehåller en tematisk del med artiklar som bygger på föredrag från årets *LexicoNordica*-symposium, som hölls på Lysebu i Oslo den 20–22 februari 2020. Symposiets tema var kontroversiella ord i nordiska ordböcker. De artiklar som ansluter till temat följs av en artikel med en annan infallsvinkel på lexikografi samt av recensioner av aktuella nordiska lexikografiska resurser. Därefter följer meddelanden från föreningens ordförande och avslutningsvis information om tidskriften samt redaktionella anvisningar.

Att ord kan vara kontroversiella av många olika skäl och på många olika sätt framgår tydligt av den innehållsliga spridningen i de tematiska bidragen. Ett ord har normalt ansetts vara fult därför att det betecknar något som är förknippat med exempelvis vissa kroppsfunktioner eller sexuella aktiviteter eller för att det refererar till mörkrets makter. Från att ha behandlats sparsamt i allmänspråkliga ordböcker har allt fler sådana ord med tiden neutraliserats och tas nu upp i ordböckerna. Istället är det främst andra lexikaliska fält som idag framstår som kontroversiella. I de revisionsprojekt som nu pågår på flera håll i Norden ägnar ordboksredaktionerna särskild uppmärksamhet åt en översyn av det ordföråd och det språkbruk som ur ett deskriptivt perspektiv kan sägas återspegla majoritetens beskrivningsföreträde. Med normkritiska verktyg granskas såväl de befintliga uppslagsorden som beskrivningen av dem ur ett diskrimineringsperspektiv. Ordboksredaktionerna går en balansgång mellan en deskriptiv redovisning av det etablerade språkbruket och en mera preskriptiv beskrivning av

ord som vid oreflekterad användning kan uppfattas som kränkande av berörda grupper. Lexikografens uppdrag har därigenom utökats med en dimension. Förutom att beskriva ordets semantiska, pragmatiska och syntaktiska egenskaper och med fokus på ordets användning har nu språkets potential som ett medel för diskriminering och förtryck kommit i fokus.

I de tematiska artiklarna angrips temat från flera olika perspektiv. Med utgångspunkt i en av de diskrimineringsgrunder som formulerats av svenska myndigheter beskriver Stellan Petersson och Emma Sköldberg hur det heteronormativa perspektiv som varit utgångspunkten för den lexikografiska beskrivningen av svenskan nu modifieras i arbetet med nästa upplaga av *Svensk ordbok*. Lars Trap-Jensen ger inblickar i hur rasistiska, sexistiska och på andra sätt kränkande inslag i *Den Danske Ordbog* fokuseras vid den ständigt pågående utbyggnaden och utvecklingen av ordboken. Definitioner, språkexempel och bruksmarkeringar ses över och nya redaktionella riktlinjer har tagits fram. Även i det stora norska revisionsprojektet uppmärksammas kränkande formuleringar i artiklarna i *Bokmålsordboka* och *Nynorskordboka*. Gunn Inger Lyse och Terje Svardal diskuterar balansgången mellan ordbokens deskriptiva och preskriptiva funktion när det gäller anpassning av beskrivningen till de olika målgruppernas behov.

Ord kan också vara kontroversiella på grund av sitt ursprung. I sitt bidrag anlägger Ásta Svavarsdóttir och Halldóra Jónsdóttir ett språkpolitiskt perspektiv på isländskans ordförråd. Främmande ord har traditionellt ansetts som ovälkomna inslag i isländskan och de har endast i liten utsträckning behandlats i isländska ordböcker, en kutym som alltmer utmanas. Bland de främmande orden märks också varumärkesord. För deras presentation i ordböcker gäller särskilda restriktioner. Varumärkesord står också i fokus i Knut E. Karlsens och Dagfinn Rødningens artikel. Där diskuteras den problematiska gränsdragningen mellan varumärkesägarnas krav på exklusiv rätt till språkliga enheter och lexiko-

grafins uppdrag att beskriva frekventa ord i språket. Karlsen och Rødningen redovisar hur sådana ord beskrivs i de stora skandinaviska ordböckerna och också hur beskrivningen förhåller sig till lagstiftningen i respektive land.

En särskild kategori av kontroversiella ord är slang och svordomar. Torben Christiansen visar hur danska slangordböcker har utvecklats från 1860-talet till idag beträffande vilka ord som inkluderas i ordboken och hur de beskrivs. Pionjäreernas huvudsakligen preskriptiva fokus kom med tiden att luckras upp för att på senare tid återigen bli mera preskriptivt. Han ger även en kort presentation av internationella slangordbäckers relationer till användarna. 2018 publicerades en ordbok över norska svordomar: *Norsk banneordbok*. Liksom slang är svordomar fortfarande dåligt beskrivna i allmänspråkliga ordböcker såväl när det gäller form och betydelse som funktion och styrka. I sin artikel beskriver ordbokens författare, Ruth Vatvedt Fjeld, arbetet med insamling, klassificering och analys av de norska svordomarna.

Volymen innehåller en icke-tematisk artikel. Mikkel Ekeland Paulsen presenterar sin modell för hur sammansättningsgrad av genomskinlighet kan bedömas i det lexikografiska arbetet. Han redovisar också en undersökning där modellen har tillämpats på närmare 100 norska sammansättningar som har analyserats och graderats i fråga om genomskinlighet.

Ett viktigt inslag i *LexicoNordica* är de vetenskapliga recensionerna av lexikografiska resurser. I årets volym är det fyra elektroniska resurser som uppmärksammas. Erik Bäckerud har testat den app som innehåller de stora norska ordböckerna *Bokmålsordboka* och *Nynorskordboka*. Det är appens funktionalitet och användarvänlighet som granskas. Jógvan í Lon Jacobsen reflekterar över en ny grönländsk-färöisk ordbok som ingår i ordboksportalen Sprotin och han föranmäler också en planerad färöisk-grönländsk ordbok. Med utgångspunkt i det tillvägagångssätt som tillämpats i ordboksarbetet problematiserar han den allmänt vedertagna defi-

nitionen av lexikografi. Annika Karlholm har studerat sökmotorn Synonymer.se som förutom svenska synonymer även innehåller en svensk ordbok samt ett antal tvåspråkiga verk. Sökmotorn granskas med hänsyn till såväl innehåll som funktionalitet och användarvänlighet. Slutligen har Ole Kristian Våge testat termbanken *Svensk-engelsk ordbok för den högre utbildningen*, utgiven av Universitets- och högskolerådet.

Under rubriken Meddelanden sammanfattar NFL:s ordförande Pär Nilsson bl.a. det gångna året inom föreningen. Han lämnar också viktiga uppgifter om föreningens aktuella och kommande aktiviteter. Slutligen informeras om själva tidskriften och dess redaktion. Liksom tidigare har *LexicoNordica* två huvudredaktörer: Sturla Berg-Olsen (Norge) och Anna Helga Hannesdóttir (Sverige).

Tidskriftens fem landsredaktörer representerar de nordiska länderna: Anna Braasch (dansk redaktör), Kjetil Gundersen (norsk redaktör), Lennart Larsson (svensk redaktör), Harry Lönnroth (finländsk redaktör) samt Ásta Svavarsdóttir (isländsk redaktör).

När detta skrivs är det rådande pandemiläget i de nordiska länderna sådant att det inte finns underlag för den information som här brukar ges om kommande *LexicoNordica*-symposier. Det är oklart om och i vilken form 2021 års symposium kan hållas. Vi hänvisar därför medlemmarna till föreningens hemsida för uppgifter om symposierna.

Avslutningsvis vill vi rikta ett varmt tack till landsredaktörerna för goda insatser och ett väl fungerande lagarbete under det gångna året. Rikke E. Hauge har nu, efter att ha hjälpt föreningen inför och under samtliga tidigare symposier, lämnat det praktiska arrangemanget av framtida symposier i styrelsens och redaktionens händer. Vi tackar henne å det varmaste för all hjälp genom åren. Stort tack också till Laurids Kristian Fahl för sättning och distribution av detta nummer. Vi vill också rikta ett varmt tack till Fondet for dansk-norsk samarbeid som ännu en gång har beviljat fören-

ingen förmånliga villkor som gjorde det möjligt att hålla symposiet i en av deras trivsamma anläggningar. Tack också till Nordplus Nordens Språk som beviljat ekonomiskt stöd till symposiet och till tryckningen av tidskriften. Slutligen vill vi också tacka NFL:s styrelse, i synnerhet Pär Nilsson, för vårt goda samarbete under året.